

บทที่ 5

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

กรณี โรงเรียนวัดน่านน้ำ

จากการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดน่านน้ำนั้น ผู้วิจัยขอเสนอเป็นประเด็นตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
2. การมีส่วนร่วมตามขอบข่ายภาระงานทั้ง 4 ด้าน
3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

1. ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

สำหรับผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดน่านน้ำ ประกอบไปด้วยบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และนักการภารโรง ส่วนบุคลากรภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนประชาชนในชุมชน ซึ่งบทบาทของแต่ละฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนนั้น ทางโรงเรียนจะเป็นผู้กำหนดบทบาทเหล่านั้น

ดังคำพูดของผู้บริหารโรงเรียนที่กล่าวว่า

“เวลาทำงานหรือกิจกรรมอะไร ก็จะมอบหมายงานตามความเหมาะสมของคน ซึ่ง โรงเรียนจะแบ่งเป็นฝ่าย เช่น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายอาหาร ฝ่ายแรงงาน ฝ่ายที่ใช้สมอง”

ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนจึงมักเป็นเรื่องที่โรงเรียนขอความร่วมมือ ซึ่งชุมชนก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สำหรับบทบาทของแต่ละฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีดังนี้

1.1 บุคลากรภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และนักการภารโรง ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือทางด้านข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ให้กับชุมชน

ตั้งผู้บริหารเคยกล่าวไว้ว่า

“การที่เราอยากจะได้อะไร เราต้องเป็นฝ่ายให้เขาก่อน แล้วจากนั้นเขาถึงจะให้เรา ”

ดังนั้นจึงไม่เป็นการยาก เมื่อทางโรงเรียนเสนอความต้องการ หรือขอความช่วยเหลือแล้ว ชุมชนก็จะ เป็นฝ่ายให้ด้วยความเต็มใจ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา ทำหน้าที่ในการประสานระหว่างโรงเรียน และชุมชน ซึ่งบุคลิกของผู้บริหารของโรงเรียนนี้ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน นั่นคือผู้บริหารที่มีบุคลิกการเป็นผู้นำ และมีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ดังคำกล่าวของครู และคนในชุมชน ที่กล่าวถึงผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

“ครูใหญ่เป็นคนที่ให้ตลอด ไม่ว่าจะมึงงานอะไร ถ้าไม่ติดธุระสำคัญมาก ๆ แกก็จะไปร่วม งานในชุมชนทุกบ้าน....” (จากการพูดคุยกับ ครูกลม)

“ครูใหญ่แกเป็นคนคล่อง และชอบช่วยเหลือคนอื่น ใครไหว้วานแกทำอะไร ทำให้หมด” (จากการพูดคุยกับผู้ปกครองนักเรียน ป. 6)

ส่วนคณะครูแต่ละคนก็มีอัธยาศัยดี และยังมีตำแหน่งทางวิชาการ ดังเช่น เป็นอาจารย์ 3 จำนวน 3 คน จากครู 6 คน นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลในระดับประเทศมาแล้วหลายท่าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นทางวิชาการให้กับผู้ปกครอง ยิ่งไปกว่านั้นครูแต่ละคนยังสอนในโรงเรียนนี้ มาแล้วไม่น้อยกว่า 15 ปี ซึ่งนับว่าเป็นเวลานาน บางคนสอนตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ จนถึงรุ่นลูก และบางคนก็ได้สอนถึงรุ่นหลาน ทำให้รู้จักกับชุมชนเป็นอย่างดี และในปัจจุบันโรงเรียนนี้ได้เน้นการสอนที่เน้นวิถี พุทธ โดยมีโครงการ “ถือศีลนอนวัด” ในทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งกิจกรรมนี้ช่วยในเรื่องการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนเป็นอย่างดี เพราะทั้ง 3 สถาบันต้องเข้ามามีส่วนร่วมซึ่ง กันและกัน จึงจะทำให้โครงการนี้มีความสำเร็จ อันจะนำประโยชน์สูงสุดไปสู่ผู้เรียน

สำหรับนักการภารโรงก็ยังมีความสามารถหลากหลายรวมถึงความสามารถทางด้าน เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ สามารถช่วยงานต่าง ๆ ได้หลายอย่างที่ไม่นอกเหนือจากงานที่ต้องใช้แรงงานเท่านั้น

ดังนั้นจึงเป็นที่มั่นใจได้ว่าบุคลากรในสถานศึกษาแห่งนี้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ และศักยภาพที่เอื้อ ต่อการสร้างความสำเร็จให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นไปในทางบวก นอกจากนี้ผู้บริหารยังให้ความสำคัญกับนโยบายที่จะดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเคยกล่าวไว้ว่า

“การทำงานถ้าจะให้โปร่งใสไร้ครหา ควรทำงานในรูปของคณะกรรมการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากเป็นการเซฟตัวเอง...”

1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในเขตชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้เป็นบุคคล ที่ได้รับการคัดเลือกตามกระบวนการสรรหาทุกประการ ซึ่งบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาตาม หลักการจะทำหน้าที่ในการกำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย มาตรฐานในการบริหารจัดการทางการศึกษา และต้องมีการประชุมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและ คณะกรรมการสถานศึกษา อย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง แต่ในทางปฏิบัติทางโรงเรียนจะจัดการ ประชุมอย่างเป็นทางการร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาตามความสำคัญของงาน เนื่องจาก คณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีงานประจำ จึงมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ดังที่ ผู้บริหารโรงเรียนเคยให้สัมภาษณ์ว่า

“การจะเรียกคณะกรรมการสถานศึกษามาประชุมต้องเป็นงานที่สำคัญมาก ๆ จะเรียกพร่ำ หรือไม่ได้ เกรงใจเขา เพราะเขาไม่ค่อยมีเวลา แต่ทุกคนก็มีหน้าที่รับผิดชอบล้นมือ โดยเฉพาะ ประธานกรรมการ ต้องวิ่งไปวิ่งมาหลายแห่ง...”

ดังนั้นในหนึ่งภาคเรียนบางครั้งอาจไม่มีการประชุมร่วมกันเลย แต่จะมีการประชุมอย่างไม่ เป็นทางการ เนื่องจากผู้บริหารจะได้พบปะพูดคุยกับประธานและกรรมการสถานศึกษาบางคนที่เป็น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นผู้นำชุมชน เป็นประจำทุกเดือนในการประชุมสัญจรขององค์ การบริหารส่วนตำบลทุกเดือน ซึ่งหากมีเรื่องสำคัญหรือปัญหาอะไรก็ตาม สามารถร่วมปรึกษาหารือ เพื่อขอความคิดเห็นเป็นกลุ่มย่อยได้ ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาจะได้รับทราบถึงความเคลื่อนไหว ของโรงเรียนทุกเดือน

สำหรับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาในทางปฏิบัติก็ดำเนินการตามหลักการ บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะมีส่วนในเรื่องของการให้ความเห็นชอบต่อนโยบาย หรือโครงการต่าง ๆ ที่โรงเรียน นำเสนอให้พิจารณาร่วมกัน เช่น มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ การให้ความเห็นต่อร่างหลักสูตร สถานศึกษา นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในเรื่องของการระดมทรัพยากรด้วย ซึ่งค่อนข้างเป็นบทบาทหลัก เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้มีศักยภาพในการระดมทรัพยากรและจัดสรร งบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือในทุกเรื่องที่ทางโรงเรียน ต้องการ

สำหรับตัวอย่างกิจกรรมในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตาม บทบาทหน้าที่ มีดังนี้

1. บทบาทในการกำกับการดำเนินการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับ กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งมีตัวอย่างกิจกรรมในการมีส่วนร่วม เช่น

1.1 ร่วมกำหนดนโยบายในแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน รวมทั้งในการ วางแผนจัดการงานเร่งด่วนที่ทางโรงเรียนขอคำปรึกษา เช่น การวางแผนการจัดงานฉลองรางวัล โรงเรียนพระราชทานเมื่อเดือนมีนาคม 2548 ที่ผ่านมา

1.2 กำกับ ติดตาม รายงานผลการใช้งบประมาณ รายรับ รายจ่ายของโรงเรียน

1.3 ร่วมรับทราบ ความก้าวหน้าในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

ฯลฯ

2. บทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง บริหารงานอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง และจัดการศึกษาได้ อย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ศรัทธา เชื่อถือของประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งมีตัวอย่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วม เช่น

2.1 ร่วมประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 ให้คำปรึกษาในด้านบริหารจัดการและร่วมแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ

2.3 มีส่วนร่วมในเรื่องของการระดมทรัพยากร เช่น การจัดทอดผ้าป่าสามัคคี

เป็นต้น

2.4 มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัด

ฯลฯ

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานการบริหารของตำบล ซึ่งมีขอบเขต ในการรับผิดชอบจำนวน 12 หมู่บ้าน โดยมีโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบ จำนวน 4 แห่ง ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีบทบาททั้งเป็นผู้จัดการศึกษา และให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา สำหรับบทบาทที่เป็นผู้จัดการศึกษานั้น ได้แก่ การจัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 3 ขวบ โดยใช้

สถานที่ของโรงเรียน และให้งบประมาณจ้างครูอัตราจ้างมารับผิดชอบสอนจำนวน 1 คน ส่วนบทบาทในการสนับสนุนการจัดการศึกษา ก็จะเป็นในเรื่องของการสนับสนุนงบประมาณโครงการอาหารกลางวัน อาหารเสริมนม และนอกจากนี้ยังมอบทุนการศึกษาให้ทุกปีการศึกษา ส่วนการสนับสนุนงบประมาณด้านอื่น ๆ ก็ขึ้นอยู่กับแผนปฏิบัติการประจำปี เช่น ในปีงบประมาณที่ผ่านมา ทางองค์การบริหารส่วนตำบล ได้มอบเครื่องคอมพิวเตอร์ให้กับโรงเรียน 1 เครื่อง ซึ่งก็ได้มอบให้เมื่อต้นภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ที่ผ่านมา ส่วนการประสานงานกันระหว่างโรงเรียนและองค์การบริหารส่วนตำบล จะมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 ท่าน ที่ร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนด้วย ซึ่งจะเป็นผู้คอยประสานงานร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ทางองค์การบริหารส่วนตำบล จะมีการจัดประชุมประจำเดือนสัปดาห์หนึ่งไปทุกหมู่บ้าน ซึ่งในการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบล ก็จะมีหน่วยงานราชการของท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่นมาร่วมประชุมด้วย เพื่อรับทราบปัญหาความต้องการของท้องถิ่น และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข และพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงในเรื่องของการศึกษาก็ได้รับการสนับสนุนตามความต้องการของโรงเรียน จนได้รับรางวัลดีเด่นในเรื่องของการพัฒนาการศึกษา 2 ปี ติดต่อกัน

ดังคำกล่าวของ ครูต่าย (ครูสอนอนุบาล 3 ขวบ ของ อบต.) ที่ว่า

“...อบต.ที่นี้เก่ง เขาได้รางวัลระดับประเทศ มา 2 ปีซ้อน เกี่ยวกับที่โรงเรียนเราได้เป็นโรงเรียนพระราชทานด้วยมั้ง ...”

1.4 ผู้นำชุมชน ในชุมชนวัดน่านน้ำมีผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารและสมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีหลายท่านที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาด้วย โดยส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนค่อนข้างมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ โดยเฉพาะการร่วมระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ยิ่งมีความสำคัญมาก นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการทำหน้าที่ประสานระหว่างชุมชน โรงเรียน และวัด ให้สามารถทำงานได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แบ่งแยกฝ่าย

ดังที่ได้พูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“...ที่นี้ไม่ว่าจะทำอะไรจะมีการประสานงานระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียนอยู่เสมอ ทุกฝ่ายต้องรับรู้...”

1.5 ผู้ปกครองนักเรียน จะมีบทบาทในการให้การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน ทั้งในด้านการดูแล อบรมสั่งสอนบุตรหลาน และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะใช้ในการเรียนการสอนของบุตรหลาน นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลที่ทางโรงเรียนได้แจ้งให้ทราบ และขอความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นในเรื่องของการให้ข้อมูลต่าง ๆ การช่วยเหลือในด้านแรงงาน และร่วมระดมทรัพยากร ซึ่งมีกิจกรรมตัวอย่างที่ปรากฏ ดังนี้

1.5.1 มีการประชุมผู้ปกครองในวันเปิดเรียน เพื่อชี้แจงและแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับนโยบายในการดำเนินงานทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษาในปีการศึกษานั้น เช่น จำนวนเด็กนักเรียน จำนวนบุคลากร แผนงานโครงการที่ดำเนินในปีการศึกษานั้น การจัดชั้นเรียน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ และชี้แจงค่าใช้จ่ายของนักเรียน

1.5.2 มีการประชุมกลุ่มย่อยระหว่างผู้ปกครองนักเรียนกับครูที่ปรึกษา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ และสร้างความสัมพันธ์ ทำให้เกิดความร่วมมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และกำกับดูแลพฤติกรรมของผู้เรียน

1.5.3 มีการประชุมแจ้งผู้ปกครองของนักเรียนที่มีปัญหารับทราบถึงปัญหาของผู้เรียน และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

1.5.4 มีการประชุมขอความร่วมมือในด้านแรงงานในการพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

1.5.5 มีการประชุมผู้ปกครองขอความคิดเห็นในการระดมทรัพยากรเพื่อสร้างสนามเด็กเล่น

1.5.6 ผู้ปกครองอาสาสมัครจัดทำอาหารกลางวันให้นักเรียนโดยไม่คิดค่าแรง

1.5.7 ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ โดยการดูแลเรื่องการเรียนรู้และความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การทำการบ้านของนักเรียน การฝึกอ่านหนังสือ เป็นต้น

1.5.8 ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยของสถานศึกษา และจากหน่วยงานภายนอก เช่น งานวิจัยในชั้นเรียนของครูประจำชั้น, งานวิจัยโครงการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ

สำหรับการให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมา พบว่าเมื่อทางโรงเรียนได้แจ้งขอความร่วมมือ หรือจัดประชุม ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีสังเกตได้จากจำนวนของผู้เข้าร่วมประชุมครบ 100% ทุกครั้ง โดยดูจากสมุดบันทึกการประชุมผู้ปกครอง ซึ่งจะมีรายชื่อชื่อของผู้ปกครองแต่ละคนลงชื่อมาเข้าร่วมการประชุม

1.6 ประชาชนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา โดยอาจเคยเป็นศิษย์เก่า หรือเป็นผู้ปกครองนักเรียน หรือเป็นเครือข่ายที่พี่น้องกับบุคคลเหล่านี้ ซึ่งมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามความต้องการของโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามขอบข่ายภาระงานทั้ง 4 ด้าน

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามขอบข่ายภาระงานทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านการเงินงบประมาณ และด้านทั่วไปของโรงเรียนวัดน่านน้ำ ซึ่งได้นำเสนอไว้ตามลำดับดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ

ในการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคณะครูในโรงเรียน

ดังคำพูดของ ผู้บริหารที่กล่าวว่า

“...ชาวบ้านเขาไม่ค่อยมาอยู่ในเรื่องวิชาการเท่าไร เพราะเขาเชื่อมั่นว่าครูที่นี่เก่ง...”

สำหรับกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านวิชาการมีดังนี้

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของสถานศึกษา กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และโครงสร้างของหลักสูตร ตามความต้องการของชุมชน

2.1.2 มีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยมีส่วนร่วมดังนี้

1) ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรม สละทรัพย์ แรงกาย ในการช่วยกิจกรรม

2) ช่วยดูแล ติดตาม ให้ข้อมูลนักเรียน ทำให้ครูทราบข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3) สนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

2.1.3 มีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ มีส่วนร่วมในการดูแลติดตามการบ้านหรืองานที่โรงเรียนมอบหมายให้กับผู้เรียน ให้ข้อมูลกับทางโรงเรียน มีส่วนร่วมในการประเมินตามสภาพจริงเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน

2.1.4 มีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ ร่วมประชุมหาแนวทางการจัดหาสื่อเพื่อการเรียนการสอน สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อบริจาคสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอน

2.1.5 มีส่วนร่วมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมโดยการเป็นแหล่งการเรียนรู้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้เรียน เช่น การทำนาบัว การทำไร่สวนผสม แปปลา ร้านค้าในชุมชน สถานีอนามัย วัด

2.1.6 มีส่วนร่วมในการแนะแนวการศึกษา ได้แก่ การให้ทุนการศึกษา สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับผู้เรียน มีส่วนร่วมในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยกำกับ ติดตามดูแลพฤติกรรมของนักเรียน และให้การช่วยเหลืออบรมสั่งสอน

2.2 การมีส่วนร่วมทางด้านการเงินและงบประมาณ

การมีส่วนร่วมทางด้านการเงิน งบประมาณนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารเงิน งบประมาณเพียงเล็กน้อย เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กงบประมาณที่ได้รับจึงมีไม่มาก ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการตรวจรับการสั่งซื้อพัสดุ ครุภัณฑ์ แต่เนื่องจากปัจจุบันเป็นการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานจึงทำให้ โรงเรียนต้องมีการบริหารค่าใช้จ่ายภายในโรงเรียนทุกอย่าง แต่งบประมาณ ที่ได้รับไม่มีความเพียงพอ จึงมีความจำเป็นต้องมีการระดมทุนและทรัพยากรจากภายนอก โดยชุมชนจะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดสรรและระดมทุนจากภายนอกนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งจะมีแนวทางการระดมทุนมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ การได้รับบริจาคเงินจากหน่วยงานของราชการ หน่วยงานเอกชน ตลอดจนผู้ปกครอง และยังมีการจัดหาผ้าป่าสามัคคีเกือบทุกปี โดยมีชาวบ้านในชุมชนเป็นกำลังสำคัญ นอกจากนี้ยังได้รับการจัดสรรงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ในการนำมาใช้จ่ายเป็นค่าอาหารกลางวัน อาหารเสริมนม เป็นทุนการศึกษาให้แต่ละปี และใช้ในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับโรงเรียน

2.3 การมีส่วนร่วมในด้านบุคลากร

การมีส่วนร่วมในด้านบุคลากร พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านนี้น้อยมาก เนื่องจากเป็นเรื่องของส่วนกลาง แต่ที่ปรากฏให้เห็น เช่น ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดหาครูอัตราจ้าง ในกรณีการจัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 3 ขวบ ขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นครูอัตราจ้างโดยพิจารณาจากคนในชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม

2.4 การมีส่วนร่วมในด้านทั่วไป

ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านทั่วไป แบ่งเป็น

2.4.1 งานการดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม โดยมีส่วนร่วมในการปรับปรุง ซ่อมแซม ปลูกสร้าง และรักษาสภาพแวดล้อม เช่น การมีส่วนร่วมในการปรับสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การร่วมขุดบ่อเลี้ยงปลาหลังอาคารเรียน ป. 1

2.4.2 งานกิจการนักเรียน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น ในการจัดงานเลี้ยงฉลองรางวัลโรงเรียนพระราชทาน ก็มีการประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกัน และแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปดำเนินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการประเมินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น มีการประเมินผลการจัดงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมกันจัดขึ้น ซึ่งอาจเป็นการให้ข้อมูลทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.4.3 งานความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ขึ้นอยู่กับบทบาทของกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม และกิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วม โดยถ้าเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมรับรู้, ร่วมคิด/ ร่วมตัดสินใจ / ร่วมวางแผน, ร่วมงาน, ร่วมดำเนินการ, ร่วมประเมินและร่วมปรับปรุง แต่ในส่วนของกลุ่มผู้ปกครอง และชุมชนโดยทั่วไป ก็มีลักษณะการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกับกลุ่มแรก แต่มักเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ และร่วมงาน เป็นส่วนใหญ่ อาจมีส่วนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในบางครั้ง แต่น้อยมาก เช่น การแสดงความคิดเห็นในการประชุมผู้ปกครอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของแต่ละคน จะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละบุคคล และการเปิดโอกาสของโรงเรียนให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

กรณี โรงเรียนวัดวังวน

จากการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดวังวนนั้น ผู้วิจัยขอเสนอเป็นประเด็นตามลำดับเช่นเดียวกับโรงเรียนวัดน่านน้ำ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
2. การมีส่วนร่วมตามขอบข่ายภาระงานทั้ง 4 ด้าน
3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

1. ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

สำหรับผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดวังวน ประกอบไปด้วยบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และนักการภารโรง ส่วนบุคลากรในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล

ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนประชาชนในชุมชน ซึ่งมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย จากการสังเกต และพูดคุยกับคณะครู และผู้นำชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีน้อย

ดังคำพูดของผู้บริหารโรงเรียนที่ว่า

“...ชาวบ้านที่นี่เขาให้ความร่วมมือมีน้อย ขนาดเรียกมาประชุมยังไม่ค่อยมากกันเลย อ้างว่าไม่มีเวลาต้องทำงาน มาตอนหลังโรงเรียนก็เลยไม่ค่อยจัดประชุม ถ้าต้องการขอความร่วมมืออะไรก็แจ้งผ่านนักเรียนไป...”

และจากการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้าน และอบต. กล่าวว่า

“...เมื่อก่อนเคยเข้าไป แต่เสนอแนะอะไรเขาก็ไม่ทำ... จนตอนหลังไม่ค่อยอยากเข้าไปแล้วอยากทำอะไรก็ทำไป...”

สำหรับบทบาทของแต่ละฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีดังนี้

1.1 บุคลากรภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และนักการภารโรง ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นการที่จะดำเนินการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการที่จะนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง นั่นคือสถานศึกษาต้องมีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดี สร้างศรัทธา ความเชื่อถือให้กับชุมชน แต่จากการศึกษาสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนยังไม่ได้เท่าที่ควร

แม้ว่าผู้บริหารและคณะครูที่ส่วนใหญ่จะทำงานในโรงเรียนนี้เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี ทำให้เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนเป็นอย่างดี แต่ไม่ค่อยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคณะครูส่วนใหญ่ไม่ได้มีที่พักอยู่ในชุมชน ต้องเดินทางเข้าไปเย็นกลับทุกวัน และการเดินทางส่วนใหญ่อาศัยรถรับส่งเดินทาง ซึ่งจะมารับ-ส่งตรงเวลา และบางคนก็เดินทางด้วยรถจักรยานยนต์ซึ่งมักจะรีบเดินทางกลับหลังเลิกเรียน ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และขาดการสื่อสารกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะครูรับผิดชอบเท่านั้น โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในระดับที่น้อย

1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้เป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกโดยไม่เป็นไปตามกระบวนการสรรหากรรมการสถานศึกษา กล่าวคือ โรงเรียนจะพิจารณาตัวแทนของบุคคลตามคุณสมบัติ และความเหมาะสม โดยไม่มีการเปิดรับสมัคร ดังคำพูดของ รองผู้บริหาร ที่เคยกล่าวว่า

“บอกตรง ๆ ว่า ก็ไม่ได้ตามระเบียบหรอก ยึดหยุ่นกันไปตามความสะดวก เพราะก็รู้ ๆ กันอยู่ว่าใครเป็นอย่างไรในชุมชน แล้วอีกอย่าง กรรมการที่เป็นโดยตำแหน่งก็เกือบครบคณะอยู่แล้ว เช่น ตัวแทนของผู้นำชุมชน พระสงฆ์ อบต. ก็จะมีที่ต้องพิจารณาก็คือ ศิษย์เก่า และผู้ปกครอง ซึ่งก็พิจารณาจากผู้ที่มีอุปการคุณก่อน ก็ได้มาจนครบ จากนั้นก็ไปเลือกผู้ทรงคุณวุฒิอีก 2 คน ซึ่งได้ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานด้วย แล้วก็ส่งรายชื่อไปให้เขตฯ แล้วเขาก็ออกคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการสถานศึกษามาให้ ”

สำหรับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาตามหลักการจะทำหน้าที่ในการกำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย มาตรฐานในการบริหารจัดการทางการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการสถานศึกษาไม่ได้เข้ามามีบทบาทตามหลักการเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจในบทบาทของตัวเอง อีกทั้งโรงเรียนก็ไม่ได้สื่อสารทำความเข้าใจให้กับคณะกรรมการสถานศึกษา ดังนั้นการแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาจึงเป็นเพียงแต่ในนาม แต่ไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่อย่างแท้จริง

ตัวอย่างกิจกรรมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการทำหน้าที่ตามบทบาทที่กำหนด ดังนี้

1. บทบาทในการกำกับ โดยการติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษา รวมทั้งให้ความเห็น ให้ข้อเสนอแนะและคำปรึกษา เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น โดยมีตัวอย่างกิจกรรม ดังนี้

1.1 มีการติดตาม และให้ความเห็น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียน ว่าใช้เวลาไม่เหมาะสม ควรมีการปรับเวลาให้ลดลง เพื่อให้เวลากับการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น

ดังคำพูดของ อบต. ท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาด้วย ได้พูดกับผู้วิจัยว่า “ครูเขาไม่ค่อยสอนเด็ก ยิ่งตอนนี้ เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ผมผ่านไปทีไรก็เห็นแต่ทำกิจกรรมวิถีพุทธตอนเช้า ซึ่งมันก็ดี แต่ควรลดลงหน่อย อาทิตย์หนึ่งทำซัก 1 – 2 วัน แล้วเอาเวลาทำกิจกรรมตรงนี้ไปเรียนจะดีกว่า ... ได้รับรางวัลเป็นโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น...รางวัลนี้ส่งผลดีแต่ผู้บริหาร และครูเท่านั้น เด็กได้อะไร ไม่ค่อยได้เรียน ครูมัวแต่จัดกิจกรรมเดินจงกรม ไม่เป็นอันเรียนอันสอน ผมว่าน่าจะลดลงซักนิดจะดี”

สำหรับทางโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารก็ได้กล่าวชี้แจงให้ผู้วิจัยฟังว่า

“โรงเรียนได้จัดกิจกรรมวิถีพุทธในตอนเช้า แบบวันเว้นวัน ซึ่งกิจกรรมนี้จะช่วยในเรื่องของจิตใจ ทำให้นักเรียนมีสมาธิ จิตใจสงบ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในช่วงเวลาเรียน และกิจกรรมดังกล่าวใช้เวลาก่อนเวลาเรียน ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องเสียเวลา”

หลังจากนั้น ที่ทางโรงเรียนได้รับทราบความต้องการของชุมชน ส่งผลทำให้การจัดกิจกรรมวิถีพุทธดังกล่าวยังคงดำเนินการต่อไป แต่ลดความเข้มข้น นั่นคือ “พบกันครึ่งทาง”

1.2 มีการติดตาม และให้ความเห็น เกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินรายได้ที่ชุมชนและโรงเรียนร่วมกันจัดหาจากการจัดงานประจำปีของโรงเรียน ในปีที่ผ่านมา โดยคณะกรรมการมีการสอบถามเกี่ยวกับบัญชีการใช้จ่ายเงินรายได้ดังกล่าว พร้อมทั้งให้เสนอแนะให้โรงเรียนจัดทำบัญชีแสดงรายการชี้แจงเพื่อความโปร่งใส

ดังคำพูดของ ผู้ใหญ่บ้านที่กล่าวว่า

“เมื่อช่วงปิดเทอมที่ผ่านมาก็ได้จัดงานหาเงินเข้าโรงเรียน แล้วก็ไม่มีใครช่วยอดได้เท่าไร เขาไปใช้จ่ายอะไรบ้าง ผู้บริหารยังไม่เคยชี้แจงเลย”

เมื่อผู้วิจัยได้ฟังก็ได้เป็นตัวแทนสอบถามไปยังโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนก็ยอมรับความผิดตรงนี้ได้ไม่ได้ชี้แจงในทันที และก็รับว่าจะทำบัญชีแสดงรายการใช้จ่ายเงินมาให้ดู

ฯลฯ

จากตัวอย่างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบทบาทการกำกับ ติดตาม ให้ข้อเสนอแนะและคำปรึกษาให้กับสถานศึกษานั้น จะเห็นว่าคณะกรรมการสถานศึกษาจะทำบทบาทหน้าที่กำกับติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ไม่ได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการให้กับทางโรงเรียนได้รับทราบ อาจมีการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการพูดคุยอย่างไม่จริงจัง ทำให้ขาดการชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกัน ขาดการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กัน อาศัยการรับฟังจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จึงทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน

2. บทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา โดยมีตัวอย่างกิจกรรม ดังนี้

2.1 มีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากร เงินทุนเพื่อนำมาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาเช่น การจัดงานประจำปีของโรงเรียนที่ได้นำเงินไปซื้อคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเรียนของนักเรียน นำมาสร้างสนามวอลเลย์บอล เป็นต้น

2.2 สนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน โดยมาร่วมกิจกรรม และนำอาหาร เครื่องดื่มมาช่วยในงาน

2.3 ร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้ามาประเมิน หรือมาศึกษาดูงาน เช่น ในการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ก็มาเป็นผู้ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ หรือในการประเมินภายนอกก็มาเป็นผู้ให้ข้อมูลเช่นเดียวกัน

ฯลฯ

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทในการสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยมีการจัดสรรงบประมาณโครงการอาหารกลางวัน และอาหารเสริมนม เพียงเท่านั้น ส่วนการสนับสนุนด้านอื่น ๆ มีน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตบริการเพียงหมู่บ้านเดียว ซึ่งมีผู้แทนอบต. ได้เพียง 2 คน ดังนั้นจึงมีกำลังในการดึงงบประมาณลงมาในพื้นที่จึงได้น้อย และส่วนใหญ่งบประมาณที่ได้ก็นำไปที่การพัฒนาชุมชนเป็นหลัก

ตั้งคำพูดของของผู้บริหารที่กล่าวไว้ว่า

“อบต.ที่นี่เขายังใหม่อยู่ ไม่ค่อยมีรายได้อะไร งบประมาณที่ได้ประจำก็จะเป็นงบอาหารกลางวัน และงบอาหารเสริมนม ส่วนทุนการศึกษาก็ได้้นะ แต่ได้จาก อบต.จำเนียร ซึ่งเขาให้เป็น การส่วนตัว ปีละ 500 บาทแต่งบประมาณใหญ่ที่ได้มาจะลงไปพัฒนาชุมชนมากกว่า ตอนนี้นั้นน สลายไปส่วนนก็ลาดยางเพื่อทำเป็นที่ท่องเที่ยว”

1.4 ผู้นำชุมชน ในชุมชนวัดวังวนมีผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งบุคคลเหล่านี้ส่วนหนึ่ง ได้รับคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาด้วย ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยเป็นผู้ให้คำปรึกษา แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ให้การสนับสนุน ร่วมระดมทุนและ ทรัพยากรเพื่อการศึกษา ดังเช่น ในส่วนของพระภิกษุ นั้น ได้เคยมีการให้คำแนะนำ และจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับทางโรงเรียน และได้เข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้ทางด้านธรรมะแก่นักเรียน

ดังที่รักษาการเจ้าอาวาสคนก่อนได้เคยให้คำแนะนำกับทางโรงเรียนว่า

“โรงเรียนเราควรเน้นเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ นี่อาตมาก็พยายามหาคอมพิวเตอร์มาให้ จะได้ ทำให้ผู้ปกครองเห็นว่าโรงเรียนเราสามารถสอนลูกหลานเขาให้ทันสมัยได้ จะได้ไม่นำลูกหลานของตนออกไปอยู่โรงเรียนอื่น....”

แต่ปัจจุบันเจ้าอาวาสท่านดังกล่าวได้ย้ายไปจำวัดที่อื่นแล้ว ส่วนรักษาการเจ้าอาวาสคนปัจจุบันซึ่งเคยเป็นพระลูกวัดมาก่อนนั้นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเลย แต่จะมีพระจากวัดอื่นที่เข้าร่วมโครงการสอนธรรมะ มาให้ความรู้แก่นักเรียนสัปดาห์ละครั้ง สำหรับในส่วนของผู้นำชุมชนท่านอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะมีบทบาทอยู่ในคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมด้วย นั้นมีบทบาทในการทำหน้าที่ประสานระหว่างชุมชน กับ โรงเรียน ตัวอย่างกิจกรรมที่ผู้นำชุมชน ได้เข้ามาสนับสนุนในเรื่องของสุขภาพอนามัย โดยส่งคนมาพ่นยาฆ่ายุงลายให้กับโรงเรียน เป็นต้น

1.5 ผู้ปกครองนักเรียน จะมีบทบาทในการให้การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน ทั้งในด้านการดูแล อบรมสั่งสอนบุตรหลาน และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะใช้ในการเรียนการสอนของบุตรหลาน นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลที่ทางโรงเรียนได้แจ้งให้ทราบ และขอความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

ที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในเรื่องของการให้ข้อมูลต่าง ๆ การช่วยเหลือในด้านแรงงาน และร่วมระดมทรัพยากร ซึ่งมีตัวอย่างกิจกรรมที่ปรากฏ ดังนี้

1.5.1 มีส่วนร่วมในการรับทราบ และร่วมกิจกรรมในพิธีการรับมอบวัสดุ อุปกรณ์ ที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน เช่น พิธีรับมอบสนามเด็กเล่นจาก สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม , พิธีรับมอบวัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษา และสิ่งสาธารณูปโภคจาก บริษัทบางกอกพิชฌุพันธ์ บจก. และกิจการวพาร์ท ซีพีพลาย บจก.

1.5.2 มีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬาสามัคคีบ้าน – โรงเรียน

1.5.3 เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัด เช่น วันแม่ วันพ่อ ฯลฯ

1.5.4 นำอาหารกลางวันมาเลี้ยงนักเรียน
 ฯลฯ

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองส่วนใหญ่จากการสังเกตและการพูดคุยพบว่า ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนน้อยมาก ซึ่งในช่วงที่ผู้วิจัยได้เข้าไปในพื้นที่นั้น ยังไม่เคยมีเหตุการณ์จัดการประชุมผู้ปกครองชุมชนเลย จากการพูดคุยกับตัวแทนผู้ปกครอง กลุ่มหนึ่ง ได้กล่าวว่า

“โรงเรียนไม่เคยให้มาประชุม มาพูดคุยอย่างนี้ แต่จะมีให้มาเล่นกีฬา มางานประจำปี โรงเรียน มารับมอบของที่เขามอบมาให้โรงเรียน แล้วก็มางานวันแม่ วันเด็ก อะไรแค่นี้แหละ “

1.6 ประชาชนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา โดยอาจเคย เป็นศิษย์เก่า หรือเป็นผู้ปกครองนักเรียน หรือเป็นเครือญาติพี่น้องกับบุคคลเหล่านี้ ซึ่งมีบทบาท ในการสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามความต้องการของโรงเรียน

จากบทบาทของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดวังวน โดยการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดในเรื่อง ของเวลาที่มีความสะดวกไม่ตรงกัน อันเกิดจากภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ และอาจเป็น เพราะชุมชนขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ โรงเรียน นอกจากนี้ บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งต้องเป็นผู้ที่ประสานระหว่างคณะกรรมการ สถานศึกษากับโรงเรียน แต่จากปรากฏการณ์ที่พบ ผู้บริหารไม่ค่อยได้ประสานกับคณะกรรมการ สถานศึกษาบ่อยนัก แต่จะประสานขอความคิดเห็นเฉพาะกรณีที่มีการดำเนินงานนั้นจะส่งผลกระทบต่อ กับโรงเรียนในภายหลัง เช่น ในกรณีของการจะปรับสภาพภูมิทัศน์ในโรงเรียนโดยการตัดต้นยูคาลิปตัส ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างมาก และมีลำต้นใหญ่

โดยผู้บริหารให้เหตุผลว่า

“ต้นยูคาลิปตัส มันไม่ค่อยให้ร่มเงา และที่สำคัญใบจะร่วงเยอะมาก ทำให้โรงเรียนไม่สะอาด สงสารเด็กที่ต้องกวาดใบ ไม่มีหมดสักที ถ้าเอาต้นไม้ที่ให้ร่มเงามาปลูกแทนจะดีกว่า”

ผู้บริหารก็ได้นำเรื่องนี้ไปนำเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน ร่วมกันตัดสินใจ เพราะท่านเคยบอกว่า

“ต้องให้กรรมการเขารับรู้ด้วย เพราะมันปลูกมานานแล้ว เดี่ยวตัดไปแล้วเขาจะว่าเอาได้...”

ซึ่งผลการตัดสินใจก็มีความเห็นชอบให้ตัด ซึ่งเมื่อตัดแล้ว ก็มีบางกระแสน้ำทำให้โรงเรียนร้อนมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะคณะครูไม่ค่อยเห็นด้วยนัก แต่ก็บ่นกันเองว่า

“ตัดทำไมก็ไม่รู้ โรงเรียนไม่มีร่มเลย ร้อนมากกว่าเดิมเยอะ...”

เสียงบ่นเหล่านี้เป็นเรื่องภายในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารควบคุมได้ ดังนั้นถ้าเป็นเรื่องที่ไม่มีผลกระทบต่อโรงเรียน ผู้บริหารก็มักดำเนินการบริหารและตัดสินใจด้วยตนเอง

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามขอบข่ายภาระงานทั้ง 4 ด้าน
สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามขอบข่ายภาระงานทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านการเงินงบประมาณ และด้านทั่วไปของโรงเรียนวัดวังวน ซึ่งได้นำเสนอไว้ตามลำดับดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ

ในการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก ดังเช่นที่ผู้บริหารได้กล่าวว่า “ชาวบ้านที่เขาไม่ค่อยชอบอะไรที่เป็นวิชาการ แต่ชอบในเรื่องของงานรื่นเริงสนุกสนาน” สำหรับกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านวิชาการมีดังนี้

2.1.1 มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน

2.1.2 มีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยมีส่วนร่วมให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งด้านทรัพยากร และแรงงาน

2.1.3 มีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ มีส่วนร่วมในการดูแลติดตามการบ้านหรืองานที่โรงเรียนมอบหมายให้กับผู้เรียน ให้ข้อมูลกับทางโรงเรียน มีส่วนร่วมในการประเมินตามสภาพจริงเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน

2.1.4 มีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อ บริจาคสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอน

2.1.5 มีส่วนร่วมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมโดยการเป็นแหล่งการเรียนรู้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้เรียน ซึ่งชุมชนวังวนมีแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม ชุมชนปลาแห้ง สวนนก วังปลา ร้านค้าในชุมชน วัด เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่โรงเรียนไม่ค่อยได้ใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะการเรียนการสอนยังคงอยู่แต่ในห้องเรียน ส่วนการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีน้อยมาก เท่าที่ได้พบมีเพียงเหตุการณ์ที่เชิญผู้ปกครองเด็กมาช่วยสอนการทำดอกไม้กระดาษให้กับนักเรียน

2.1.6 มีส่วนร่วมในการแนะแนวการศึกษา ได้แก่ การให้ทุนการศึกษา สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับผู้เรียน มีส่วนร่วมในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยกำกับ ติดตาม ดูแลพฤติกรรมของนักเรียน และให้การช่วยเหลืออบรมสั่งสอน

2.2 การมีส่วนร่วมทางด้านการเงินและงบประมาณ

สำหรับการบริหารเงินงบประมาณ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก แต่สำหรับเงินนอกงบประมาณ ชุมชนมีส่วนร่วมในการระดมทุน เพื่อนำมาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา เช่น คอมพิวเตอร์ โดยร่วมกับทางโรงเรียนจัดงานประจำปี ซึ่งกิจกรรมนี้ ผู้บริหารกล่าวว่า

“ ก่อนจะจัดงานก็จะมีการประชุมร่วมกันว่าจะนำรายได้มาทำอะไร จากนั้นเขาจะดำเนินการจัดงานกันเอง มีการแบ่งงานกันรับผิดชอบ ...”

มีการให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการใช้จ่ายเงินที่จัดหามาได้ และมีส่วนร่วมในการกำกับ ติดตามการใช้จ่ายเงิน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการระดมทุน นอกจากนี้ยังได้รับการจัดสรรงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ในการนำมาใช้จ่ายเป็นค่าอาหารกลางวัน และ อาหารเสริมนม

2.3 การมีส่วนร่วมในด้านบุคลากร

การมีส่วนร่วมในด้านบุคลากร พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมากเช่นเดียวกับโรงเรียนวัดน่านน้ำ โดยที่มีปรากฏ เช่น ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการสรรหาบุคลากรในตำแหน่งอัตราจ้าง ได้แก่ นักการภารโรง และ เจ้าหน้าที่ธุรการ ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในการสรรหาโดยพิจารณาจากคนในชุมชนที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม

2.4 การมีส่วนร่วมในด้านทั่วไป

ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านทั่วไป แบ่งเป็น

2.4.1 งานการดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม โดยมีส่วนร่วมในการปรับปรุง ซ่อมแซม ปลูกสร้าง และรักษาสภาพแวดล้อม เช่น การสร้างสนามวอลเลย์บอล การสร้างโรงอาหารการมีส่วนร่วมในการปรับสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ให้ความคิดเห็นในการตัดต้นไม้ยุคาลิปตัส เป็นต้น

2.4.2 งานกิจการนักเรียน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ กิจกรรมการรับมอบสิ่งของบริจาคจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และมีส่วนร่วมในการประเมินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น มีการประเมินผลการจัดงานกีฬาสามสัมพันธ์ ระหว่างบ้าน – โรงเรียน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมกันจัดขึ้น ซึ่งอาจเป็นการให้ข้อมูลทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.4.3 งานความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของโรงเรียนให้กับชุมชน และจากชุมชนให้กับโรงเรียน

3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ขึ้นอยู่กับบทบาทของกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม และกิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วม โดยถ้าเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมรับรู้, ร่วมคิด/ร่วมตัดสินใจ/ร่วมวางแผน, ร่วมงาน, ร่วมดำเนินการ, ร่วมประเมินและร่วมปรับปรุง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ และมีความถี่ไม่มาก แต่ในส่วนของกลุ่มผู้ปกครอง และชุมชนโดยทั่วไป จะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในการรับรู้ และร่วมงาน เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของแต่ละคน จะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละบุคคล และการเปิดโอกาสของโรงเรียนในการให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากบทบาทของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดวังวนจากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก แม้ว่าโรงเรียนจะขอความร่วมมือแล้วก็ตาม แสดงว่าชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาน้อยมาก จะมีเพียงกลุ่มผู้ปกครองเท่านั้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในเรื่องของการรับรู้ และร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมเบื้องต้น มากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมดำเนินการ หรือร่วมประเมินผล ซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมในระดับสูง

บทสรุปสภาพการมีส่วนร่วมของทั้ง 2 โรงเรียน

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของทั้ง 2 แห่ง มีความเหมือนกันในส่วนของกลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะประกอบไปด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนประชาชนในชุมชน นอกจากนี้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้ง 2 โรงเรียน ยังมีลักษณะเหมือนกัน นั่นคือ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับเบื้องต้น ได้แก่ ร่วมรับรู้ รับฟัง ร่วมกิจกรรม เท่านั้น แต่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในระดับสูง ได้แก่ การร่วมคิด วางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมินผล ยังเกิดขึ้นไม่มาก เมื่อพิจารณาถึงความถี่ในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนของทั้ง 2 แห่ง พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยในส่วนของโรงเรียนวัดน่านน้ำ จะมี การจัดกิจกรรมที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าหรือบ่อยกว่า ในขณะที่โรงเรียนวัดวังวน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยทางโรงเรียนฝ่ายเดียว สำหรับขอบเขตการมีส่วนร่วมตามภาระงานของโรงเรียนนั้นส่วนใหญ่ชุมชนจะเข้ามามีบทบาทในส่วนของการบริหารทั่วไป อันได้แก่ การมีส่วนร่วมในการระดมทุนและสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา เนื่องจากเห็นว่าเป็น ปัจจัยพื้นฐานในการนำไปพัฒนาการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตามการแสดงบทบาทของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทั้ง 2 โรงเรียนจะมีลักษณะเหมือนกัน นั่นคือ โรงเรียนจะเป็นผู้กำหนดบทบาทเหล่านั้นให้กับชุมชนตามความเหมาะสม